

УДК 81'272 (485)

Л. Г. Мовчан

ГУМАНІСТИЧНІ АСПЕКТИ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ

Розглянуто основні пріоритети мовної політики Королівства Швеція, які знаходять своє відображення в іншомовній освіті країни, а також їхній вплив на гуманізацію освіти та суспільства в цілому.

Вступ

Інтеграційні процеси на європейському континенті вимагають від кожної країни ефективних шляхів входження до Європейської Спільноти. Разом з процесами децентралізації, інформатизації, демократизації та індивідуалізації не можна не згадати гуманізацію суспільства, яка означає «поєднання матеріальних і духовних рушіїв людського існування» [1]. Одним з найважливіших чинників розвитку гуманізації суспільства є тенденція до підвищення освітніх стандартів, гуманітаризація освітніх систем та виховання творчого молодого покоління. Гуманітаризація освіти є складовою її гуманізації та передбачає ширше вивчення предметів гуманітарного циклу. Навчання іноземних мов та їхнє місце в системі шкільної освіти та суспільства в цілому є частиною гуманістичного підходу в освіті. Запровадження європейських норм і стандартів в освіті забезпечить європейську культурну ідентичність в Україні та сприятиме її інтеграції до європейського і інтелектуального і культурного простору [2].

З огляду на це вивчення досвіду інших країн в галузі гуманізації освіти, котрі вже увійшли до Європейського Союзу, становить значний інтерес та необхідність. Освітні системи багатьох європейських країн були предметом вивчення ряду українських та зарубіжних вчених у цій галузі: Г. Єгорова, Л. Гульпи, О. Кузнецової, Н. Лавриченко, О. Матвієнко А. Сбруєвої та інших. Питаннями гуманізації освіти займалися як вітчизняні, так і зарубіжні спеціалісти: Г. Лаврентьєва, І. Матюша, Н. Буланкіна та ін.

У цьому дослідженні ми спробуємо встановити взаємозв'язок запровадження гуманістичних ідей у системі шкільної освіти Королівства Швеція з мовною політикою держави. Швеція завжди вважалася піонером в освітній галузі, виділяючи 7,8 % валового національного продукту на освіту. Вона належить до демократичних суспільств з інститутом монархії, власним парламентом та розвиненою структурою самоврядування. Державна мовна політика досліджувалася науковцями С. Бергом, В. Кристалом, С. Фергюссоном, Б. Спольски, Ф. Хультом, К. Кінгом та іншими.

Запровадивши у 1842 році обов'язкову початкову освіту для усіх громадян, Швеція здійснила важливий крок до знищення неграмотності та згодом отримання статусу найосвіченішої нації в Європі. Хоча система освіти Швеції з плином часу зазнала ряду серйозних змін, основна мета освіти країни залишилася майже без змін: від освіченої нації до економічно потужної держави. Найвагоміші реформи в системі освіти Швеції були здійснені після Другої світової війни у відголос освітнім реформам інших провідних європейських країн, таких як Великобританія, Німеччина, Франція та ін. В той час, користуючись статусом нейтралітету, Швеція швидко відновила свій індустріальний потенціал та стала економічно сильнішою в порівнянні зі своїми втягнутими у війну європейськими сусідами, та, відповідно, привабливішою для емігрантів з інших країн. На початку 50-х років минулого століття шведський парламент (Риксдаг) переглянув національну ситуацію в країні і змушений був надати їй статусу багатонаціональної, мультилінгвальної країни. На сьогодні кількість мов, які є рідними для іммігрантів Швеції поряд з корінними національними меншинами фінів та саамі, сягає 200. Беручи до уваги національне і культурне різноманіття, шведський уряд визначив свою національну мовну політику спрямовану на забезпечення рівного доступу до освіти усім верствам населення, не зважаючи на національну належність. В результаті численних дебатів з цього питання було вирішено обрати англійську обов'язковою іноземною мовою на усіх рівнях освіти.

Разом з запровадженням у 1962 році обов'язкової дев'ятирічної освіти англійська мова стала

одним з головних предметів поряд зі шведською мовою та математикою, а як основна іноземна мова вона стала для шведів знаряддям спілкування з людьми за межами Швеції на різні теми. Надання англійській мові такого статусу на той час стало одним з гуманістичних кроків Швеції для вирівнювання багатомовної ситуації, що склалася в країні та тягла за собою ряд соціальних проблем. Високий рівень володіння англійською став необхідним атрибутом освіченого та соціально успішного громадянина Швеції. Проте в Швеції англійська мова, якою говорять шведи, визначається як дещо нестандартна, і в більшості використовується «в засобах масової інформації, культурі та розвагах, освіті (на усіх рівнях, але здебільшого у вищій), науково-дослідній діяльності, у світі бізнесу та ін.» [3, р. 13]. Такий великий вплив англійської мови у Швеції примусив лінгвістів задуматися над статусом шведської мови стосовно англійської [4, 5]. Встановлення асиметрії між англійською та шведською мовами вимагало перегляду мовної політики в країні. У 1977 році національні меншини Швеції отримали можливість навчатися своєю рідною мовою як першою, вивчати шведську як рідну або іноземну мову та англійську як обов'язкову іноземну мову. Така свобода визначення пріоритетів мала цілком гуманістичний імператив, даючи усім націям, що мешкають в Швеції, шанс підтримувати і розвивати їхні рідні мови та культури, знайомитися з іноземними культурами через інші мови і, таким чином, ставати мультилінгвальними і плюрилінгвальними. Сприяння плюрилінгвізму та мовному різноманіттю вважається одним з найгуманніших людських намагань сучасного суспільства, особливо у зв'язку з останніми процесами інтеграції та глобалізації. Як зазначає Рада Європи: «плюрилінгвізм забезпечує необхідні умови для мобільності в межах Європи з метою дозвілля і працевлаштування, але перш за все, залучення усіх європейців, не зважаючи на їхні мовні знання, до соціально-політичного життя Європи, та створення почуття європейської ідентичності» [6, р. 9]. Вивчення лише однієї англійської мови приведе до гомогенізації, мовного відчуження та «ізоляції у відмінності». Переважна присутність англійської мови у житті сучасного шведа применшує роль шведської мови. Хоча лінгвісти мають різну точку зору на це питання, шведський уряд визнав факт домінування англійської мови у громадській та науковій сферах та, відображуючи намагання Ради Європи, закликав до активнішого використання шведської мови та мов національних меншин у цих сферах діяльності. Такий вектор шведської мовної політики має спільне спрямування з загальноєвропейською політикою плюрилінгвізму, яку можна сформулювати таким чином:

1. Мовні права є частиною людських прав: освітня політика держав повинна сприяти використанню громадянами Європи усього розмаїття мов і загальному визнанню мовних прав інших народів; вирішення соціальних конфліктів частково залежить від визнання мовних прав;

2. Здійснення демократії та соціального залучення залежить від мовної освітньої політики;

3. Індивідуальний плюрилінгвізм має значний вплив на революцію в європейській ідентичності.

Оскільки Європа є мультилінгвальною у своїй єдності, почуття європейської належності та прийняття європейської ідентичності залежить від здатності взаємодіяти та спілкуватися з іншими європейцями, використовуючи повний діапазон свого лінгвістичного репертуару» [7, Р. 9—10].

Вищевисунуті твердження значною мірою стосуються Швеції, оскільки передбачають не лише розуміння і прийняття іноземних громадян на території Швеції, а також емпатію як можливість мирної та творчої співпраці. Це питання також стосується поняття «громадянства», яке, хоча не повністю визначене, означає залучення до політичної і соціальної активності, неможливих без вживання мови. Беручи до уваги численні документи Ради Європи і Європейського Союзу з питань мультилінгвізму, плюрилінгвізму та мовного розмаїття, Швеція окреслила свою концепцію вивчення мов. Згідно з законопроектом Парламенту від вересня 2004 року, уряд чітко визначив, що посилення мовного розвитку та ідентичності дітей є важливим завданням дошкільної освіти. Уряд також вважає, що навчальний план повинен наголошувати на мультикультурній ролі дошкільного виховання. Тому раннє вивчення мов стало відправною точкою на шляху до плюрилінгвізму в Швеції. Керуючись цими рішеннями, були внесені зміни до навчального плану школи та постачання навчальними матеріалами. Значні кроки здійснені в середній освіті, оскільки діти отримали можливість вивчати окрім обов'язкової англійської ще дві іноземні мови.

Одним з гуманістичних кроків в мовній політиці Швеції було активне запровадження до змісту навчання іноземних мов соціокультурного компонента. Якщо у 1960-х роках культурне середовище, пропоноване в підручниках з іноземної мови, було нейтральним, то сучасні підручники несуть багату інформацію про звичаї, традиції та спосіб життя інших народів. Це виховує в молодих гро-

мадянах Швеції почуття емпатії, терпимості, розуміння і поваги до іноземних культур і народів, в тому числі тих, представники яких емігрували до Швеції.

Вільне володіння іноземною мовою на рівні носія мови не є метою навчання, але вимагається досягнення відповідних рівнів навичок читання, аудіювання, письма і мовлення двома іноземними мовами поряд з міжкультурними компетенціями та здатністю вивчати мови як з вчителем, так і самостійно [4, р. 3].

Для здійснення вищезгаданих ініціатив необхідно включити їх в систему вищої освіти, що було б логічним продовженням досягнень, зроблених в школі. Стратегія інтернаціоналізації вищої освіти в Швеції визначається таким чином.

1. Швеція повинна бути привабливою країною для навчання іноземних студентів.
2. Випускники вищої школи повинні користуватися попитом на шведському і міжнародному ринках праці.
3. Університети та інші заклади вищої освіти повинні докладати значних зусиль щодо інтернаціоналізації освіти для того, щоб підвищувати якість своєї освіти та сприяти розумінню інших країн та міжнародних умов і стосунків. Потрібно усунути перешкоди до інтернаціоналізації як в Швеції, так і на міжнародному рівнях.
4. Потрібно розвивати і поліпшувати подальшу міжнародну діяльність у системі вищої освіти [6, Р. 4—5].

З цією метою було започатковано ряд міжнародних програм Європейського Союзу: LEONARDO DaVINCI, ERASMUS, SOCRATES і TEMPUS, в яких шведські студенти брали активну участь.

У системі освіти для дорослих вивчення іноземних мов стало дуже важливим через зміни в міжнародному середовищі та розвиток інформаційних технологій. В урядовому комюніке «Інтернаціоналізація культурного життя» (GovtComm.2005/06:188) уряд Швеції виділив додатковий бюджет на міжнародні та культурні заходи. Дорослі люди різного вікового діапазону вивчають іноземні мови з метою подорожування, зміни професійного напрямку, працевлаштування за кордоном.

Для ефективності усіх цих намагань необхідно мати освіченого вчителя, який би надихнув дітей на вивчення іноземних мов та поділився б з ними належними знаннями. Шведський уряд сприяє більшій мобільності майбутніх педагогів та їхній участі в програмах ЄС. Вчителі немовних предметів вчать викладанню своїх дисциплін англійською та іншими іноземними мовами. Інверсійні методики та лінгво-соціокультурний метод CLIL (у шведській аббревіатурі SPRINT) стали дуже популярними у шведських школах. Вони стосуються переважно англійської мови і на думку шведських педагогів є гуманно виправданими, оскільки діти легше долають перешкоди при вході в іншомовне комунікативне середовище, можуть самостійно діяти в іншомовних комунікативних ситуаціях, оволодівають багатим запасом соціокультурних знань про країни, мова яких вивчається, що в майбутньому надасть їм змогу швидко порозумітися з іноземцями.

Висновки

Визначення Швецією свого статусу мультилінгвальної держави стало одним з надзвичайно гуманних проявів внутрішньої та зовнішньої політики країни, оскільки вона враховує інтереси та сподівання усіх народів, що її населяють. Це в першу чергу знаходить своє відображення в мовній політиці Швеції, яка дає змогу усім громадянам іноземного походження підтримувати і розвивати свої рідні мови і культури, таким чином, зберігаючи свою національну ідентичність, з одного боку, та бути повноправним громадянином Європи, беручи участь у політикотворчих процесах, бути мобільним на європейському ринку праці та мати змогу змінити спеціалізацію у нестабільному міжнародному і технологічному суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Горбатенко В. П. Стратегія модернізації суспільства: Україна на зламі тисячоліть / В. П. Горбатенко. — К.: Видавничий центр «Академія», 1999. — С. 183.
2. Етапи розвитку стратегії Європейського Союзу у галузі освіти / О. І. Локшина. — Режим доступу:

- [http// www.nbuu.gov.ua/e-journals/IT2N/em2/comtent/07loiet.htm](http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/IT2N/em2/comtent/07loiet.htm)
3. Melander, B. (2001). Swedish, English and the European Union / In Boyd & Huss (Eds.) Managing multilingualism in a European nation-state: Challenges for Sweden. Clevedon: Multilingual Matters. — P. 161—171.
 4. Fergusson, C. Note on Swedish English // World Englishes, 13(3). P. 419 —424.
 5. Gunnarsson, B. Swedish tomorrow – A product of the linguistic dominance of English?/ In Boyd & Huss (Eds.) Managing multilingualism in a European nation-state: Challenges for Sweden. Clevedon: Multilingual Matters. — P. 16—28.
 6. Breidbach, St. Plurilingualism, democratic citizenship in Europe and the role of English / Strasbourg: Council of Europe, 2003. — 26 p.
 7. EXP LG 5/2006 Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. European Commission. Brussels, 2000. — 214 p.

Матеріали статті рекомендовані до опублікування оргкомітетом ІХ міжнародної науково-практичної конференції «Гуманізм та освіта» (10—12 червня 2008 р.)

Надійшла до редакції 19.06.08
Рекомендовано до друку 24.06.08

Мовчан Лариса Григорівна — викладач англійської та німецької мов кафедри загальнонаукових гуманітарних дисциплін.

Вінницький інститут економіки Тернопільського національного економічного університету